

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike®

Handlingsprogram 2010-2013

BEVARA

UTVECKLA

Viktigt i Vattenriket

STÖDJA

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike

Landskapsteman inom Biosfärområde Kristianstads Vattenrike.

ILLUSTRATIONER: PETER ELFMAN

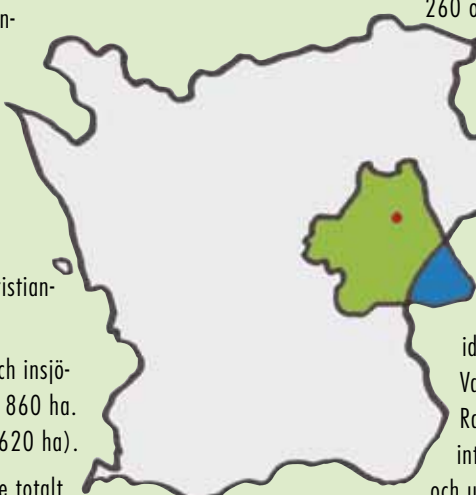
Biosfärområden finns över hela världen och det är FN-organet Unesco som utser dessa. Ett biosfärområde är ett modellområde där man antar utmaningen att praktiskt visa hur bevarande och utveckling kan kombineras.

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike, godkänt av Unesco 2005, omfattar större delen av Kristianstads kommun, från skogen ut i Hanöbukten och med Helgeåns våtmarksområde och staden Kristianstad i centrum.

Omfattning: Större delen av Kristianstads kommun.

Yta: 104 375 ha totalt. Land- och insjöareal 90 515 ha. Marin areal 13 860 ha. (Hela kommunen, landareal 134 620 ha).

Befolkning: ca 71 000 invånare totalt, varav ca 30 000 i centralorten Kristianstad. (Hela kommunen 77 000 invånare).

Skyddsvärda arter: Här finns totalt minst 700 nationellt rödlistade växt- och djurarter vilket är högt jämfört med andra områden i Sverige. Av Skånes rödlistade arter förekommer ca 30 procent i Biosfärområdet. I våtmarksområdet finns 120-130 regelbundet häckande fågelarter och ca 260 observerade. Totalt har minst 38 olika fiskarter fångats i områdets sjö- och åsystem, varav 32 arter är sötvattenslevande t ex *mal* och *grönling*.

Utvecklingsprojekt: I området bedrivs många olika projekt bl a biogasprojektet med stadsbussarna. I anslutning till våtmarkerna bedrivs verksamheter inom ekoturism och utveckling av produkter från strandängarna. På en golfbana i de sandiga odlingsmarkerna utvecklas biologiska och rekreativa värden hand i hand.

Landskapsteman: Tio landskapsteman med stora värden har identifierats i Biosfärområdet. Inom Biosfärområde Kristianstads Vattenrike finns värdefulla våtmarksmiljöer varav större delen utgör ett Ramsarområde, stora sandiga områden med höga naturvärden, internationellt framlyfta skogsmiljöer utmed Linderödsåsens slutningar och unika rinnande vattenmiljöer. Inom området finns många naturreservat och Natura 2000-områden. Framöver kommer arbetet successivt att omfatta alla dessa landskapsteman.

Viktigt i Vattenriket 2010-2013

Några av de viktigaste arbetsområdena som vi kommer att försöka prioritera under de kommande åren blir:

- Att arbeta vidare för att öka kunskapen om Helge å och sjöarna för att försöka förstå hur de komplicerade ekosystemen fungerar.
- Att bevara sandiga odlingsmarker.
- Att utveckla ekoturismen på land och vatten.
- Att driva utvecklingsprojekt kring ålen, skogsbruket och de sandiga odlingsmarkerna.
- Att marknadsföra och utveckla naturum som porten till Biosfärområdet.

Detta Handlingsprogram har fått ett nytt upplägg och ett nytt utseende jämfört med de föregående.

Syfte

Hjälpa till att samla upp det som nu görs och kan utföras.

Skall vägleda arbetet och vara ett levande dokument som ger möjlighet för genomtänkta omprioriteringar.

Skall ge en årlig återkoppling genom verksamhetsbeskrivningarna.

Presentationsform

- Ett publikt, relativt kort dokument som kan presenteras för många olika målgrupper.
- Korta texter blandat med listor på ytterligare viktiga projekt.
- Illustrationer som hjälper till att göra innehållet intresseväckande.

Så här arbetar vi

År 2005 blev Vattenriket godkänt av Unesco som ett biosfärområde. Sedan dess arbetar vi med samma tre funktioner (BEVARA, UTVECKLA och STÖDJA) som alla andra biosfärområden i världen. Handlingsprogrammets disposition följer Unescos koncept.

För att göra det praktiskt lättare att arbeta och förstå för andra har vi också identifierat 10 landskapsteman i vårt biosfärområde. I alla dessa är ambitionen att vi på sikt skall kunna arbeta med de tre funktionerna.

Biosfärområden har biosfärkontor, som skall hjälpa till att omsätta och koordinera Unescos koncept i områdena.

Handlingsprogram tar i första hand upp de verksamheter där biosfärkontoret är involverat på något vis, vilket inte betyder att biosfärkontoret själv driver all denna verksamhet.

Sven-Erik Magnusson

Sven-Erik Magnusson
Koordinator
Biosfärområde Kristianstads Vattenrike

Föregående handlingsprogram 2007-2009

Mycket har hänt under de gångna tre åren, vilket beskrivs utförligt i våra verksamhetsberättelser för åren 2007-2009. I korthet kan följande nämnas.

Många insatser har gjorts för att göra platser synliga och tillgängliga i Biosfärområdet. Den i särklass största insatsen har varit förberedelsearbetet inför byggandet av naturum.

Personal till naturum har rekryterats, utställningsarbetet är i full gång och byggnaden med broar med mera växer fram i våtmarken, mitt i stan. Tillgängligheten, speciellt för rullstolsburna, har ökat vid flera besöksplatser bl a vid Ekenabben, Pulken och Norra Lingenäset.

Arbetet med att bevara och utveckla de sandiga odlingsmarkerna har tagit många konkreta steg framåt. Samarbetet med Kristianstads Golfklubb i

Åhus är ett exempel. Här vill vi visa hur man kan kombinera golfspel med att bevara och utveckla sandmarkslandskapets växter och djur. Detta arbete har blivit en förebild och rönt stor uppmärksamhet.

Sjöarna och våtmarksområdet längs Helge å har varit ett annat stort arbetsfält. Sambanden för att kunna förklara de stora förändringarna i våtmarkerna med bl a sävens och strandängsfåglarnas minskning har påbörjats, men det är ett långsiktigt arbete innan några mer övergripande slutsatser kan dras.

Det positiva samarbetet kring tranor och gäss, mellan olika aktörer, har gett bra resultat och uppmärksammats på många håll.

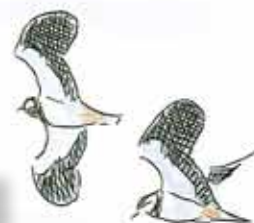
Bland organisatoriska förändringar kan nämnas att Biosfärkontoret med naturum nu tillhör Kommunledningskontoret.

Bevara

En av Biosfärområdets funktioner är att bidra till att bevara landskap, ekosystem, arter och genetisk mångfald. På så sätt värnas också viktiga ekosystemtjänster.

Arbetet involverar många, till exempel markägare och brukare, kommunala förvaltningar som C4-teknik, Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen, Länsstyrelsen, Naturvårdsverket, forskare och ideella organisationer.

Insatser sker på strandängarna, de sandiga odlingsmarkerna, i grundvattnet och vattendragen samt på sikt även inom övriga landskapsteman. Det är viktigt att naturresurserna används på ett långsiktigt hållbart vis som är bra för både natur och människa.

VÅTMARKS- OMRÅDET

Våtmarksområdet längs Helge å och sjöarna

Många miljöförändringar har skett i våtmarkerna under de 20 år som verksamheten i Vattenriket pågått. Några exempel är ökad brunifiering, vass- och sävförsvinnande, kraftig grågåsexpansion, minskning av vadarfåglarna och alldöd. Fortsatta inventeringar av fiskar, fåglar och växter är nödvändiga för att kunna sätta in rätt åtgärder. Både nationellt och internationellt kunskapsutbyte behövs eftersom förändringarna inte bara är ett lokalt fenomen utan sträcker sig utanför landets gränser.

VATTEN

Minska övergödningen i Vinne å

Inom Biosfärområdet finns flera strömmande vatten med olika vattenkvalitet. Vinneån är det vattendrag inom nedre Helgeåns avrinningsområde som uppvisar de högsta halterna av övergödande ämnen. Markanvändningen i de nedre delarna domineras av jordbruk. Ån och dess tillflöden är kraftigt påverkade av markavvattning och huvudfåran är till stora delar utträd.

Markägare, organisationer, konsulter, Miljö- och hälsoskyddsförvaltning och Biosfärkontoret har påbörjat ett gemensamt arbete för att minska övergödningen. Målet är att Vinne å skall uppnå god ekologisk status enligt Vattendirektivet. Medel för medfinansiering av olika åtgärder kommer att sökas från staten och regionen.

SANDMARKER

Sandiga odlingsmarker kräver anpassat brukande

Biosfärkontoret verkar för att bevara artrikedomen och de öppna vidderna knutna till de sandiga odlingsmarkerna. Arbetet sker tillsammans med bland andra Kristianstads Golfklubb i Åhus, jordbrukare, forskare, Kristianstads kommuns park och naturförvaltning, Forsvarsmakten, Länsstyrelsen och Naturvårdsverket. I det kommunala planeringsarbetet är det viktigt att ta hänsyn till de sandiga markerna. Förändrad markanvändning, minskat bete och byggnationer kan hota de sandiga markernas värden. Det är därför angeläget att arbeta för att större områden bevaras genom anpassad skötsel och markanvändning samt genom olika skyddsformer.

FÖRVALTNING

Förvaltning i nära samarbete med brukarna

De senaste 20 åren har många strandängar restaurerats och naturreservat bildats i våtmarksområdet, på sandiga betesmarker och i lövskogsmiljöer. Två naturvårdsavtal har träffats med brukare av de sandiga odlingsmarkerna och många punktinsatser har utförts med olika former av bidrag för att rädda hotade arter.

Framöver behövs en strategi för att uppnå och sedan bibehålla önskat resultat i de skyddade områdena, vilket som regel är beroende av att markerna brukas eller sköts. I många fall krävs en förvaltning i nära och gott samarbete med markägare och arrendatorer, inte minst i områden som behöver betes- och slåtterhåvd. Det är också viktigt att resultatet av förvaltningen regelbundet följs upp och utvärderas. En fortsatt hantering av tranor och gäss krävs.

ÖVRIGT

Övrigt viktigt

- Genomförande av åtgärder inom ramarna för Åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer.
- Grundvattenrådet.
- Sandnejlikeprojekt.
- Malprojekt.
- Gullståndsprojekt.
- Ideella floraväktare, trollslände- och dagfjärilsinventeringar.
- Återställning av invallningar i våtmarksområdet.
- Restaurering av myr miljöer på Fjällmossen med LIFE+-medel.

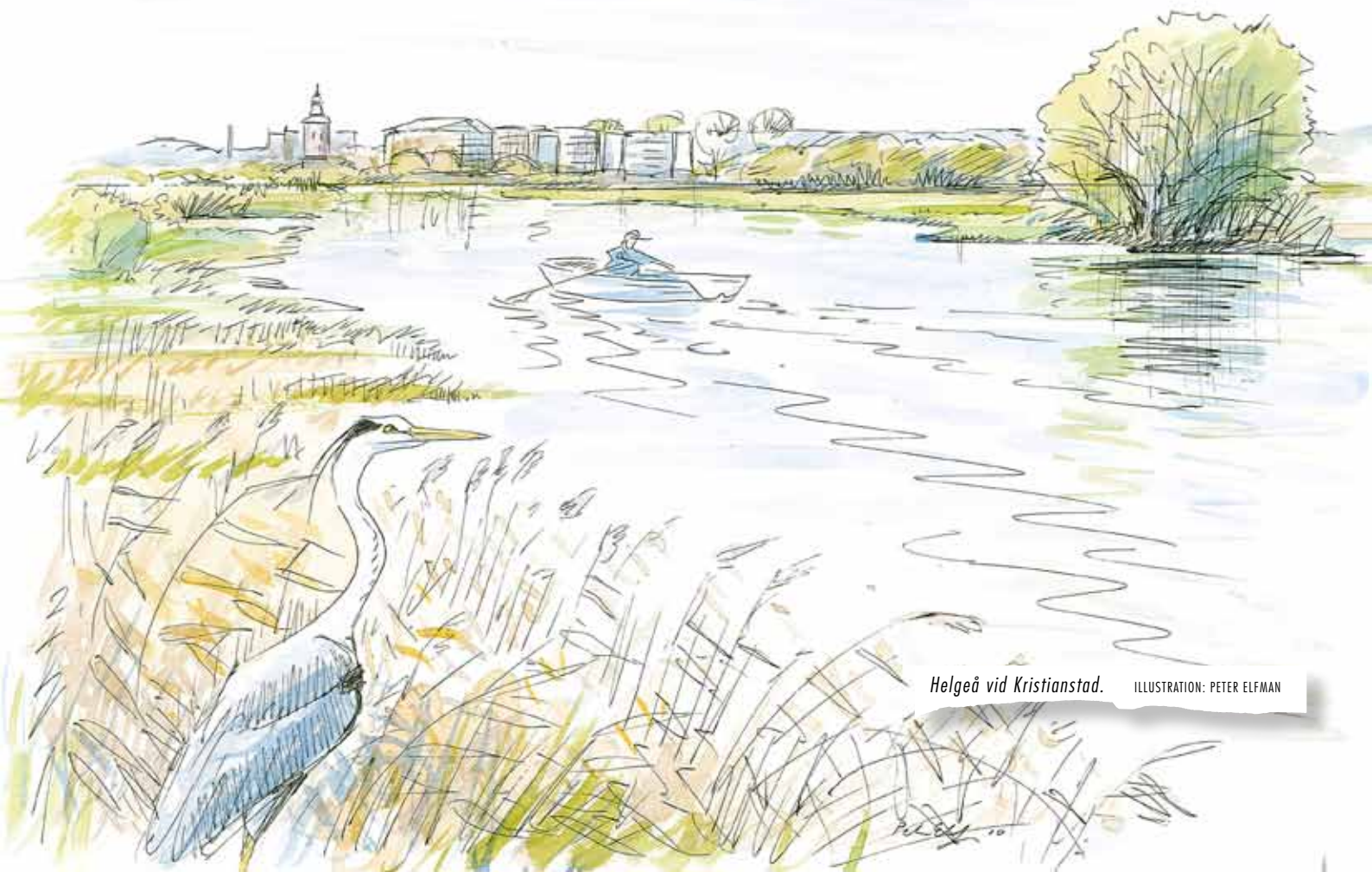
Utveckla

Biosfärområden skall bidra till att skapa utveckling som gynnar både natur och människor.

Detta görs i samverkan med bl a lokala aktörer. Det gäller att ta vara på den lokala kunskapen och engagemanget samt också skapa intresse och förutsättningar så att området blir regionalt och nationellt attraktivt för utvecklingsprojekt.

Till hjälp finns erfarenheter av hållbar utveckling i kommunen, regionen, Högscholan Kristianstad och universitet i landet. En potential i utvecklingsarbetet är också områdets läge med närheten till Öresundsregionen.

Helgeå vid Kristianstad.

ILLUSTRATION: PETER ELFMAN

EKOTURISM**Ekoturismen ska växa på sikt**

Det är angeläget att Vattenriket blir en ekoturistisk destination. I detta arbete kommer många aktörer att behöva samverka: Tourism in Skåne, Destination Kristianstad, ekoturistföreningen, de naturnära entreprenörerna, närnaturguiderna med flera. Naturum Vattenriket blir i detta sammanhang en viktig nod. Arrangemanget Naturrundan i Vattenriket kan vara ett bra sätt att främja den ekoturistiska verksamheten.

PÅ VATTEN**"På vatten i Vattenriket"**

För att lyfta fram naturen runt Helge å för boende och besökare i Vattenriket är framkomlighet och möjlighet att komma ut på vattnet viktigt. Avgörande är att detta sker både sjösäkert och hållbart utan att störa det rika fågellivet. Projektet "På vatten i Vattenriket" ska underlätta för och samtidigt styra båt- och kanotburna besökare till spännande, men mindre känsliga platser. Detta ska ske bland annat genom sjömärkning på Hammarsjön, restaurering av graftarna, tydliggörande av angöringsplatser längs ån samt kart- och informationsmaterial.

UTVECKLING**Utvecklingsprojekt på hållbart sätt**

I flera landskapsteman pågår projekt i olika omfattning med inriktningen att utveckla och använda ekosystemens värden på ett hållbart sätt.

Kustnära delar av Hanöbukten: En Ål-samarbetsgrupp har bildats för att rädda ålen och ålfisket. Lokala och regionala intressenter driver projektet med stöd av nationell expertis.

Sandiga odlingsmarker: Samarbetet kring den multifunktionella golfbanan vid Åhus fortsätter. På Åsumfältet fortsätter utvecklingsarbetet med att kombinera friluftsliv och biologisk mångfald. Slutmålet är ett mångfunktionellt naturreservat.

Våtmarksområdet längs Helge å: Bildande av naturreservatet Årummet som ligger längs Helge å mitt i Kristianstad. Området ska bli till nytta och glädje för både natur och människor.

Flera utvecklingsprojekt går på tvärs, både geografiskt och ämnesmässigt. Några exempel är restaureringsprojektet i Vinneåns avrinningsområde och Helgeåns modellskogsprojekt som fokuserar på vattnet i skogen, i hela avrinningsområdet, från Småland till havet.

KLIMAT**Klimatarbete med hänsyn**

Kristianstad skall anpassas till ett förändrat klimat och ta sitt ansvar för att minska klimatförändringen, vilket är en del av Klimatstrategin. Vid övergång till förnyelsebar energi är det viktigt att utbyggnad av vindkraft och andra alternativa energislag sker på ett hållbart sätt, utan att hota de höga rekreations- och naturvärdena, som finns i Vattenriket.

ÖVRIGT**Övrigt viktigt**

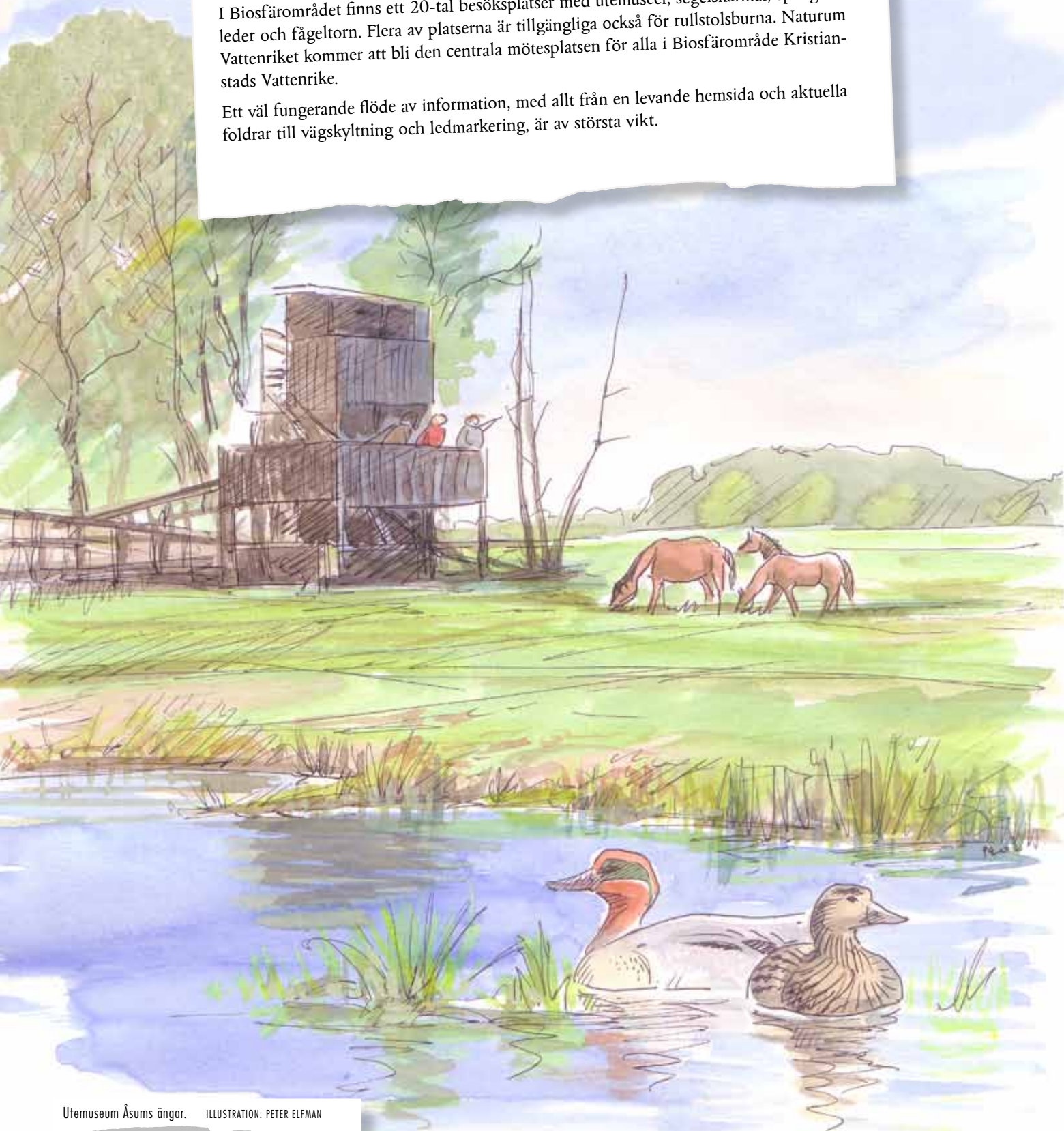
- Hållbart fiske, Sydkustens fiskeområde.
- Kompletterande metoder för skydd av skog (Kometprogrammet).
- Fler entreprenörer som blir certifierade Naturens bästa.
- Stöd till entreprenörsskap med hållbar utveckling.

Stödja

Biosfärområden skall underlätta för allmänhet, elever och forskare att ta del av allt det värdefulla. Därför finns många besöksplatser, en naturskola och ett nära samarbete med flera universitet, bland annat Högsolan Kristianstad.

I Biosfärområdet finns ett 20-tal besöksplatser med utemuseer, segelskärmor, spångade leder och fågeltorn. Flera av platserna är tillgängliga också för rullstolsburna. Naturum Vattenriket kommer att bli den centrala mötesplatsen för alla i Biosfärområde Kristianstads Vattenrike.

Ett väl fungerande flöde av information, med allt från en levande hemsida och aktuella foldrar till vägskyltning och ledmarkering, är av största vikt.

INFORMATION

Information på många sätt

Strävan är att göra allt material så tillgängligt och överskådligt som möjligt för besökaren. Biosfärkontorets internetbaserade information växer ständigt och är en viktig informationskanal.

I Biosfärkontorets skriftserie "Vattenriket i fokus" publiceras rapporter, undersökningar och informationskrifter. Varje publikation sprids till utvalda myndigheter, bibliotek, läroverk, tjänstemän, politiker och finns på Vattenrikets hemsida.

Publicitet i press, radio och tv är ett viktigt sätt att sprida information och marknadsföra Biosfärområdet och angelägna frågor. Biosfärområdets besöksplatser och verksamheter ska också marknadsföras på mässor, i foldrar och på webben.

BESÖKS- PLATSER

Besöksplatser i landskapet

Biosfärområdets 20-tal besöksplatser i landskapet behöver årligt underhåll och skötsel av anläggningar och utställningar. Behov av toaletter finns fortfarande vid flera av besöksplatserna. Arbetet med att göra besöksplatserna mer tillgängliga för rullstolsburna och barnvagnar ska fortsätta.

Vägvisningen till besöksplatserna behöver bli bättre och enhetlig. Biosfärkontoret har ansökt hos Vägverket om brunvit vägvisning till Biosfärområdet och till naturum. Beslut och verkställan väntas under 2010.

FORSKNING & UTVECKLING

Mer forskning med anknytning till Vattenriket

Högskolan Kristianstad har en viktig roll som forskningskoordinator i Biosfärområdet. Förutom forskning erbjuder högskolan utbildningar i biologi och landskapsvetenskap. Det är viktigt att utexaminerade studenter har god kännedom om Biosfärområdet. Projekt och examensarbeten som förläggs i området är källor till ny kunskap. När naturum Vattenriket är klart har Biosfärkontoret bättre möjligheter att ta emot och handleda studenter som gör examensarbete.

INVENTERING & UNDERSÖKNING

Miljöövervakning

En mängd provtagningspunkter och inventeringar för nationell, regional och lokal miljöövervakning finns inom Biosfärområdet. I våtmarksområdet ligger fokus på strandängens hävd och dess fågelfauna, enstaka växtarter med indikatorvärde, undervattensvegetationen i Hammarsjön, fiskfauna, bottenfauna och näringsstatus i sjöar och strömmande vatten. De sandiga odlingsmarkernas värdefulla flora och fauna inventeras och följs upp årligen på ett 10-tal lokaler i Biosfärområdet. Hit hör många arter som ingår i det nationella arbetet med Ågärdsprogram för hotade arter.

I naturum ska "miljö-on-line" installeras. Helgeåns pH, vattenfärg, temperatur, konduktivitet och syrgashalt kommer att registreras dagligen.

ÖVRIGT

Övrigt viktigt

- Biosfärläger.
- Forskning kring ekosystemtjänster.
- Uppdatering av förteckning över rödlistade arter inom Biosfärområdet.
- Uppgradering av utställningar vid besöksplatserna i landskapet, till exempel Kanalhuset.
- Nytt utseende och ny teknik för hemsida www.vattenriket.kristianstad.se.
- Nyproduktion av informationsmaterial, till exempel foldrar och kartor.

naturum Vattenriket

"Mitt i Kristianstad, mitt i Vattenriket" är mottot för naturum Vattenriket. Husets unika placering bjuder besökaren något alldeles extra. Naturum är porten ut i Vattenriket, men samtidigt en mötesplats för alla aktörer som bedriver projekt i Vattenriket.

Naturum Vattenriket erbjuder mycket; ett rikt utbud av programpunkter utifrån årstider och teman, en upplevelserik utställning, naturskola för skolbarn och pedagoger, en hörsal med fantastisk utsikt som kan bokas för möten och konferens och en restaurang med vackra vy över de stadsnära våtmarkerna och staden Kristianstad.

Naturum Vattenriket. Vy österut från före detta Härlövs ängar mot staden. ILLUSTRATION: PETER ELFMAN

PROGRAM

Generöst program och guidningar

Naturum ska vara bemannat med kompetent personal. Det ska finnas möjlighet för grupper att boka föredrag eller naturvägledning av naturums personal till en fastslagen taxa. Programutbudet skall vara rikt med ett årligt utbud på över 100 programpunkter, utifrån årstid eller annat tema. Det lokala föreningslivet och andra samarbetspartners inbjuds att samarbeta i naturums programutbud genom ett programråd.

Vid större arrangemang i Kristianstad, som till exempel World Scout Jamboree 2011, skall naturum vara en resurs och erbjuda programaktiviteter.

Naturum skall samarbeta med Centrum för Naturvägledning för att säkerställa att naturvägledningen vid naturum håller hög kvalitet.

SKOLA

Utomhuspedagogik i fokus

Ett annat fokusområde för naturum är utomhuspedagogik för skolbarn och pedagoger, företräddesvis från Kristianstads kommun genom samarbete med Högskolan Kristianstad och Kristianstads Naturskola. Detta samarbete inkluderar naturskola för besökande klasser, lärarfortbildning, studenter från Högskolan som gör praktik, forskningseminarier och Biosfärläger.

KONFERENS

Konferens med strålande utsikt

I naturum finns en hörsal med fantastisk utsikt över naturumsjön. I lokalen ryms upp till 60 gäster. Företag, föreningar med flera kommer att kunna hyra lokalen för möten och konferenser.

Ett gott samarbete mellan hyresgästen som driver restaurangen och naturum är en viktig förutsättning för att kunna utveckla bra koncept tillsammans, till exempel naturnära upplevelser med god "hållbar" mat.

MARKNADS-
FÖRING**Marknadsföring ska locka besökare**

När naturum invigts hösten 2010 kommer marknadsföringen att intensifieras för att locka många besökare till naturum, Vattenrikets övriga besöksplatser och den naturnära turismnäringen i Kristianstads Vattenrike under våren 2011.

Ett nära samarbete med journalister och media, inte minst i Danmark, kommer att etableras för att få marknadsföring via artiklar. En ständigt aktuell hemsida och foldermaterial är andra viktiga delar i marknadsföringen.

Naturum och Vattenriket skall marknadsföras utifrån ett lokalt, regionalt, nationellt och internationellt perspektiv gärna tillsammans med andra i olika samarbeten, till exempel naturum i Skåne och Biosfärområden i Europa.

ÖVRIGT

Övrigt viktigt

- Gömsle och spång vid naturum.
- Utveckla nya guidemetoder, till exempel via mp3 och mobiltelefoner.
- Nära samarbete med föreningar och Destination Kristianstad med Turistbyrån.
- Natur- och kulturbussen.
- Projekt med naturnära entreprenörer, till exempel Storytelling.
- God tillgänglighet för rullstolsburna och barnvagnar i naturum och närområdet.

MER INFORMATION

Hemsidan vattenriket.kristianstad.se

På Vattenrikets hemsida finns allt från dagsaktuella väderobservationer och webbkameror till kontaktuppgifter, trycksaker, information om besöksplatser, naturum, information om naturen, biosfärverksamheten och mycket mer. Bloggen och veckans digitala vykort ger färsk information om det som händer i Vattenriket.

Turistinformation

För att underlätta för allmänheten att hitta ut i Vattenriket ger Biosfärkontoret ut en mängd foldrar. Allt material finns att ladda ner från vattenriket.kristianstad.se/foldrar

En utflyktsguide som beskriver Vattenrikets 20 besöksplatser med bilder, texter och kartor finns att köpa på naturum Vattenriket och Turistbyrån i Kristianstad. En digital version (pdf) finns på hemsidan.

Vattenriket i fokus

Vattenriket i fokus är Biosfärkontorets skriftserie (ISSN 1653-9338). Här publiceras rapporter och inventeringar som utförts på uppdrag eller i samarbete med Biosfärkontoret. Skriftserien startade år 2006. Sammanfattningar och nedladdningsbara rapporter finns på vattenriket.kristianstad.se/fokus

Verksamhetsberättelser

Varje år ges verksamhetsberättelser ut för Biosfärregion Kristianstads Vattenrike. Det är en kort skrift på 12 sidor som beskriver ett axplock av årets aktiviteter. Rapporterna finns i pdf-format på vattenriket.kristianstad.se/versamhet

Kontakta oss på Biosfärkontoret!

Sven-Erik Magnusson, koordinator,
tel 044-13 64 80, sven-erik.magnusson@kristianstad.se

Åsa Pearce, informationsansvarig,
tel 044-13 64 62, asa.pearce@kristianstad.se

Karin Magntorn, naturumföreståndare,
tel 044-13 64 83, karin.magntorn@kristianstad.se

Övriga medarbetare på Biosfärkontoret, se hemsidan.

Läs mer om Kristianstads Vattenrike – naturen, besöksplatserna,
Biosfärregionen: www.vattenriket.kristianstad.se

Postadress. Biosfärkontoret, Kristianstads kommun,
291 80 Kristianstad

Text och produktion:

Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike

Sven-Erik Magnusson, Karin Magntorn, Ebba Trolle,
Andreas Nilsson och Åsa Pearce.

Medförfattare:

Hans Cronert

Park&Natur C4 Teknik/Länsstyrelsen i Skåne län